

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ
ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКУ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ
УКРАЇНИ З МЕТОЮ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ¹**

Леонов Сергій Вячеславович

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної кібернетики
Сумського державного університету,
s.lieonov@uabs.sumdu.edu.ua*

Кузьменко Ольга Віталіївна

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики
Сумського державного університету,
o.kuzmenko@uabs.sumdu.edu.ua*

Кушнерьов Олександр Сергійович

*аспірант кафедри економічної кібернетики,
викладач кафедри економічна кібернетики,
Сумського державного університету,
o.kushnerov@uabs.sumdu.edu.ua*

Люльов Олексій Валентинович

*доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри маркетингу
Сумського державного університету,
alex_lyulev@econ.sumdu.edu.ua*

Квілінський Олексій Станіславович

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу
Сумського державного університету,
a.kwilinski@london-asb.co.uk*

У статті досліджено особливості оцінювання ризику легалізації незаконних доходів економічних суб'єктів господарювання за допомогою операцій фінансових установ, а саме банків. Автором обгрунтована необхідність та важливість визначення інформаційної бази формування ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом за допомогою операцій банків, оскільки стрімке зростання масштабів легалізації кримінальних доходів наглядно підтверджує динамічно зростаючу загрозу економічній безпеці країни, а значить її необхідності його кількісного оцінювання. Розглянуто сучасні методики оцінювання ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, а також визначено основні показники, які можна використовувати для подальшого раціонального дослідження.

***Ключові слова:** легалізація кримінальних доходів, оцінювання ризику, інформаційна база, тіньова економіка.*

DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-11

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах розвитку економіки та суспільства в цілому переважає стрімке реформування світової фінансової системи. Розробка фінансових інновацій, вдосконалення та впровадження технологій проведення фінансових операцій дозволяють покращувати умови обслуговування клієнтів фінансово-кредитних установ та збільшує попит на їх послуги [4]. У той же час, така ситуація сприяє розвитку середовища для тінізації економіки та легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Розгалужена система фінансових установ та широкий спектр їх послуг дозволяють суб'єктам господарювання покращувати механізми легалізації кримінальних доходів. Таким чином, з кожним роком ризик легалізації коштів отриманих незаконним шляхом за допомогою використання операцій фінансових

¹ Робота виконана в рамках дослідження за фінансування Національного фонду досліджень України No. 2020.01/0185 “Оптимізація та автоматизація процесів фінансового моніторингу для зростання інформаційної безпеки України”.

установ збільшується та посилює тиск на фінансово-економічну безпеку держави, а також на бюджети усіх рівнів [5, 11, 14, 17].

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, обсяг тіньової економіки в державі більше 30% від ВВП, а саме це сприяє розвитку фінансових злочинів й подальшого процесу легалізації кримінальних доходів. Крім того, справедливо сказати, що проблема легалізації кримінальних доходів за допомогою операцій фінансових установ носить глобальний характер, оскільки схеми легалізації дуже часто використовують офшорні зони та фінансових посередників інших країн. Зауважимо також, що процесу легалізації кримінальних доходів в Україні сприяє антитерористична операція на сході держави [19].

Занепокоєне міжнародне співтовариство відповідно до зазначених економічних проблем світового масштабу розробляє та удосконалює методичні рекомендації щодо організації нагляду та контролю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом [12]. Останні дослідження світової наукової спільноти у даній сфері пов'язані саме з оцінюванням ризику легалізації злочинних доходів. На сьогодні розроблено низку критеріїв щодо оцінювання процесу легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, які досліджуються в розрізі загострення економічної кризи та зменшення надійності банківської системи, проте всі вони не адаптовані до вітчизняної фінансової системи, а отже не можуть бути застосовані в Україні. Тому, актуальності набуває формування релевантного для українських умов масиву інформації для оцінювання ризику легалізації кримінальних доходів за допомогою операцій фінансових установ.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Не дивлячись на велику кількість наукових праць у напрямку формування вхідної бази для оцінювання ризику використання операцій фінансових установ з метою легалізації кримінальних доходів зауважимо, що оптимального для сучасних умов розвитку фінансової системи України ще не розроблено. Кожний з існуючих підходів, а відповідно й вхідної інформації дослідження має сильні й слабкі сторони. Інтерес до дослідження легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом проявили як вітчизняні так і зарубіжні науковці.

Так, проблематику системи фінансового моніторингу в Україні на теоретичному й практичному рівнях висвітлювали у своїх працях О.І. Барановський, А.Г. Загородній [24], А.О. Бойко, М.А. Шубех [16], Г.М. Яровенко, О.В. Кузьменко [18] Ю.Ю. Кочинев [29], А.В. Мамишев [30], Н. Шульга [41], І.Ю. Чумакова [39, 40] та інші. Метою робіт Л. І. Донець [23], С. М. Петренко [35] є розробка системи протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом та оцінювання їх ризику.

Питання оцінювання ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом також досліджували такі вчені, як О.І. Барановський [21], В.К. Гілмор [6], С.О. Дмитров, Т.В. Медвідь [32, 3], М. Леві [9], П. Реутер [9], Дж.М. Сміт [15]. Однак, незважаючи на суттєві результати, отримані вищеозначеними вченими, станом на сьогодні недостатньо розробленими залишаються питання формування всебічного масиву вхідної інформації для всебічної характеристики послуг банків, як основних фінансових посередників в Україні, з метою легалізації кримінальних доходів [7]. Тобто, невирішеною є задача формування інформаційного масиву вхідних даних для об'єктивного оцінювання ризику легалізації кримінальних доходів в умовах розвитку вітчизняної фінансової системи. Існуючі методики пропонують показники, які неможливо знайти в реаліях вітчизняного звітування фінансових установ. Це значить, що й будь-яка методика буде позбавлена реального практичного значення, а її результати не дозволять сформулювати ефективну стратегію прийняття ефективних управлінських рішень [36].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є об'єктивне формування інформаційної бази дослідження ризику використання фінансових установ України з метою легалізації кримінальних доходів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою проведення адекватного відбору релевантних показників оцінювання ризику використання послуг фінансових установ з метою легалізації кримінальних доходів розглянемо сутність існуючого процесу оцінювання даного виду ризику. Отже, суть підходу, заснованого на оцінюванні ризиків, полягає у визначенні небезпек, які загрожують ефективній діяльності економічних агентів та призводять до збитків. Оцінювання рівня цих небезпек відбувається за допомогою визначеної системи критеріїв та характеристик, які в подальшому дозволяють впроваджувати цілеспрямовані заходи щодо їх зменшення або усунення. Використовуючи підхід, заснований на оцінюванні ризиків, суб'єкти контролю мають можливість не тільки оперативно впливати на їх розповсюдження, але й застосовувати фінансово співмірні інструменти мінімізації ризику. Таким чином, доцільно розглянути існуючі методики оцінювання ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом та дослідити усі його етапи й складові.

Справедливо зазначити, що акумуляція ризику легалізації кримінальних доходів відбувається в фінансовій сфері, а сам цей процес реалізується за допомогою послуг фінансових установ. Тому слід приділити належну увагу модернізованим або нестандартним фінансовим продуктам, які раніше не застосовувались [8, 10, 28]. До таких фінансових послуг відносять [2]: послуги, пов'язані з переказом значного обсягу готівкових коштів; послуги, пов'язані з покупкою дорогоцінних металів; послуги, для яких характерна анонімність її учасників та незначний час реалізації (онлайн-банкінг, міжнародні телеграфні перекази, приватні інвестиційні компанії і трасти), а також окремий перелік ризикових фінансових послуг сформований ФАТФ, Базельським комітетом з банківського нагляду, центральними банками окремих країн.

В межах національного законодавства також існує перелік високоризикових, з точки зору легалізації кримінальних доходів, фінансових послуг, так Національний банк України в Положенні «Про здійснення банками фінансового моніторингу» [38] затвердив перелік критеріїв, які дозволяють виявити операції клієнтів пов'язаних з відмиванням незаконно отриманих коштів.

Тож, відповідно до вищезазначеного доречно звернути увагу на методику національного оцінювання ризику легалізації кримінальних доходів. Дана методика в Україні розроблена з урахуванням Міжнародних стандартів та на основі кращих практик проведення національних оцінок ризику легалізації кримінальних доходів у проведенні оцінки ризику відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, що була розроблена у 2014-му році. На підставі попередньої методики було проведено першу національну оцінку ризику легалізації кримінальних доходів в Україні, яка була завершена у 2016-му році. Протягом 2017-2018 рр. Україна була оцінена в рамках 5-го раунду взаємних оцінок Комітетом Ради Європи MONEYVAL на предмет технічної відповідності Рекомендаціям ФАТФ та ефективності національної системи фінансового моніторингу. Крім того, у 2017-му році були оприлюднені висновки першої наднаціональної оцінки ризику легалізації кримінальних доходів на рівні ЄС. Результати 5-го раунду оцінювання України MONEYVAL та наднаціонального оцінювання ризику на рівні ЄС, а також висновки керівництва ФАТФ покладені в основу оновлення методики оцінювання ризику легалізації кримінальних доходів в Україні. Планується, що на основі цієї методики в подальшому буде проведена друга національна оцінка ризику в Україні [31]. Весь процес розробки цієї методики (як і першої її редакції) та проведення першого національного оцінювання ризику використання фінансових операцій з метою легалізації кримінальних доходів в Україні супроводжувався підтримкою Координатора проєктів ОБСЄ в Україні [27].

Проте справедливо зазначити, що дана методика оцінювання включає значну кількість якісних показників від різних міжнародних організацій та час на проведення даної оцінки не дозволяє примати оперативні рішення по його управлінню. Результати даної методики більше носять концептуальний, рекомендаційний характер та стосуються державних органів регулювання ринку фінансових послуг в Україні.

Наступною методикою, яку було проаналізовано у ході дослідження стала методологія оцінювання ризику використання фінансових установ України з метою легалізації кримінальних доходів за типом клієнта з використанням коефіцієнтів значущості ризику. Для ефективного та надійного оцінювання ризику клієнта необхідно розробити метод, заснований на коефіцієнті значущості для складових ризику клієнта, тобто коефіцієнтах значущості послуги, ризику клієнта та географічному ризику. Для розрахунку ризику за типом клієнта був використаний метод SEER (System for Evolutions and Review) [22]. Цей метод складається з обробки інформації, отриманої в результаті співбесіди з експертами та заповненням анкети. Використання експертів як джерел інформації про майбутній розвиток досліджуваного об'єкта (в даному випадку ризику) базується на припущенні наявності у відповідних працівників достатнього досвіду для виявлення намірів клієнтів використати операції фінансової установи з метою легалізації кримінальних доходів. Не зважаючи на оперативність результатів даної методики вона носить дуже суб'єктивний характер та їй присутній ще додатковий ризик у вигляді ймовірного залучення експерта до схем легалізації кримінальних доходів [2, 13].

Ще однією методикою оцінювання ризику легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом є методика на основі оцінювання даного ризику за географічним розташуванням. Основою даної методики є місце виникнення ризику, а саме країна реєстрації клієнта, країна розташування фінансової установи тощо. В той же час, необхідною умовою успішної реалізації даної методики є достовірна та своєчасна інформація міжнародних та міжурядових організацій, що приймають участь у боротьбі з легалізацією кримінальних доходів. Саме залежність результатів розглянутої методики від можливості національних органів контролю співпрацювати з міжнародними організаціями зменшують її ефективність та практичну цінність.

Аналізуючи існуючі методики оцінювання ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом можемо зазначити, що на сьогодні не існують єдиного ефективного та раціонального науково-методичного підходу до його оцінювання, який би у повній мірі розкривав всі основні засади досліджуваного економічного явища та збільшення масштабу тіншової економіки в Україні та в світі [20].

На основі проведеного дослідження сформуємо власний погляд на формування інформаційної бази оцінювання ризику легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Для того, щоб отримати максимально достовірні дані було обрано низку показників за допомогою яких можна провести саме кількісне оцінювання досліджуваного ризику. Отже, враховуючи звітні показники банків, до таких чинників відносяться:

- 1) частка фінансових операцій, зареєстрованих за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу. Обрання даного показника обумовлено тим, що саме він характеризує кількість спроб суб'єктів господарювання використати послуги банку з метою протиправних дій;

- 2) частка фінансових операцій, за якими прийнято рішення не надсилати повідомлення Держфінмоніторинг (серед фінансових операцій, зареєстрованих за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу). Даний показник теж є важливий з огляду на те, що працівники банку, теж можуть бути задіяні в схемах легалізації кримінальних доходів, а також певні схеми легалізації кримінальних доходів можуть базуватись на використанні десятків дрібних операцій, які не підлягають відправленню до Держфінмоніторингу;

3) співвідношення розміру комісійного доходу від розрахунково-касового обслуговування клієнтів до загальної кількості клієнтів банку. Даний показник опосередковано відображає зацікавленість банку в незаконних операціях;

4) порушення постанови Правління НБУ.

5) порушення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [26];

6) порушення Закону України «Про банки і банківську діяльність» [25]. Показники пов'язані з порушенням законів та нормативних актів НБУ характеризують також зацікавленість робітників та менеджменту банку у застосування операцій фінансової установи в процесі легалізації кримінальних доходів;

7) співвідношення кількості клієнтів, що не здійснювали фінансових операцій до загальної кількості клієнтів. Обрання даного показника, обумовлено тим, що пасивні клієнти зазвичай й є тими особами, які по закінченню певного часу будуть проводити протиправні дії й використовувати послуги банку з метою легалізації кримінальних доходів;

8) частка надходжень готівкових коштів від загальної суми надходжень. Виходячи з того, що саме готівкові кошти є джерелом, яке найбільш активно використовується для легалізації кримінальних доходів, то їх обсяг є особливо важливим для оцінювання ризику. Це є першим етапом процесу легалізації кримінальних доходів, а саме розміщення, тобто отримавши нелегальні кошти у вигляді готівки, злочинець починає їх розмішувати для подальшого розшарування та інтеграції.

9) частка надходжень безготівкових коштів від загальної суми надходжень. Даний показник, вже характеризує не перший етап процесу легалізації кримінальних доходів, а другий, саме за рахунок численних безготівкових переведень злочинці намагаються замаскувати реальне походження коштів та ускладнити ідентифікацію їх реального походження.

10) частка видатків готівкових коштів від загальної суми видатків. Даний показник описує наступну ситуацію: у випадку успішного процесу легалізації кримінальних доходів злочинці намагаються зняти готівку для реалізації наступних тінювих схем економічної діяльності та отримання подальшого нелегального доходу.

11) переказ без зовнішньо-економічного контракту, у розрізі кількості операцій за період;

12) переказ без зовнішньо-економічного контракту у розрізі суми. Зовнішньо-економічної діяльності дуже важлива складова процесу легалізації кримінальних доходів, оскільки це може бути як рух коштів в результаті скоєння протиправних дій, так і черговий етап маскування слідів походження фінансових ресурсів. Таким чином, показники, що її характеризують на рівні банку особливо без підтверджуючих документів є дуже важливі.

Таким чином, дванадцять обраних показників кількісно характеризують як імовірність використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів, так й вірогідність участі працівників банків або топ менеджменту безпосередньо в даному процесі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, справедливо зробити висновок, що проведене дослідження засвідчує існування обмеженої кількості методик оцінювання ризику використання фінансових установ України з метою легалізації кримінальних доходів. Більшість з них базується на використанні якісних показників характеристики досліджуваного ризику та не дозволяють отримати оперативну інформацію стосовно даного ризику. Тому, на основі існуючої звітної інформації банків України обрано дванадцять найбільш релевантних показників, які з одного боку характеризують безпосередньо операції банку, які можуть бути причетні до процесу легалізації кримінальних доходів, а з іншого

імовірність залучення робітників банку до даного процесу. Подальші дослідження будуть спрямовані на безпосередній розрахунок рівня ризику використання банків України з метою легалізації кримінальних доходів та встановленню дорожньої карти мінімізації даного ризику як на мікро, так і на макро рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Aghasiev, I., Pavlikha, N., Riabushenko, N. Gender-Oriented Budgeting as a Democratic Practice during a Self-Government Reform: Ukrainian Experience. *Business Ethics and Leadership*, 2(3), 2018. P. 21-33. URL: [http://doi.org/10.21272/bel.2\(3\).21-33.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(3).21-33.2018)
2. An. Buriak, Al. Artemenko. Reputation risk in banking: application for Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2), 2018. P. 100-110. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(2\).100-110.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(2).100-110.2018)
3. Dmytrov, S., Medvid, T. An approach to the use of indices-based analysis subject to money laundering and terrorist financing national risk assessment. *SocioEconomic Challenges*, 1(1), 2017. P. 35-47. URL: <http://doi.org/10.21272/sec.2017.1-04>.
4. Druhov, O., Druhova, V., Pakhnenko, O. The Influence of Financial Innovations on EU Countries Banking Systems Development. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 2019. P. 167-177. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-13>
5. Esmanov O., Dunne P. Prior to the Financial Security through Control over the Use of Public Funds, Assessment Methodology and Practical Experience in Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(3), 2017. P. 65-74. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(3\).65-74.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(3).65-74.2017)
6. Gilmor, W.C. Dirty money. The evolution of money laundering counter-measures. Strasbourg. 1995.
7. Glants V. Optimization of Bank Expenses on Marketing Communications. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 2018. P. 37-49. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(1\).37-49.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(1).37-49.2018)
8. Guley, A., Gusev, J. Effect of foreign capital on competition development in the European banking sector. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(2), 2017. P. 71-79. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.1\(2\).71-79.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(2).71-79.2017).
9. Levi, M., Reuter, P. Money Laundering. University of Chicago. 2006. URL: www.puaf.umd.edu.
10. Liubkina, O., Murovana, T., Magomedova A., Siskos, E. & Akimova, L. Financial Instruments of Stimulating Innovative Activities of Enterprises and Their Improvements. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 2019. P. 336-352. URL:<http://doi.org/10.21272/mmi.2019.4-26>
11. Molotok, I.F. Bibliometric and Trend Analysis of Budget Transparency. *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 2020. P. 116-122. URL:[https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).116-122.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).116-122.2020).
12. Mujtaba, B. G., McClelland, B., Williamson, P., Khanfar, N., Cavico, F. J. An Analysis of the Relationship between Regulatory Control and Corruption based on Product and Market Regulation and Corruption Perceptions Indices. *Business Ethics and Leadership*, 2(3), 2018. P. 6-20. URL:[10.21272/bel.2\(3\).6-20.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(3).6-20.2018).
13. Savchenko, T., Kovács, L. Trust in the banking sector: EU experience and evidence from Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(1), 2017. P. 29-42. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.1\(1\).29-42.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(1).29-42.2017).
14. Sineviciene, L., Shkarupa, O., Sysoyeva, L. Socio-economic and Political Channels for Promoting Innovation as a Basis for Increasing the Economic Security of the State: Comparison of Ukraine and the Countries of the European Union. *SocioEconomic Challenges*, 2(2), 2018. P. 81-93. URL: [10.21272/sec.2\(2\).81-93.2018](http://doi.org/10.21272/sec.2(2).81-93.2018)
15. Smith, J.M. Money Laundering Struggle Enforces. Operational Risk, 2003. 1: 2-12.
16. Subeh, M. A., Boiko, A. Modeling efficiency of the State Financial Monitoring Service in the context of counteraction to money laundering and terrorism financing.

SocioEconomic Challenges, 1(2), 2017. P. 39-51. URL:[http://doi.org/10.21272/sec.1\(2\).39-51.2017](http://doi.org/10.21272/sec.1(2).39-51.2017).

17. Vasylieva, T., Harust, Yu., Vynnychenko, N., & Vysochyna, A. Optimization of the financial decentralization level as an instrument for the country's innovative economic development regulation. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 2018. P. 381- 390. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-33>

18. Yarovenko, H., Kuzmenko, O., Stumpo, M. DEA-Analysis Of The Effectiveness Of The Country's Information Security System. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 2020. P. 142-153. URL:[https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).142-153.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).142-153.2020).

19. Yelnikova, Yu., Kuzior, A. Overcoming The Socio-Economic Consequences Of Military Conflict in Ukraine And The Impact Investment Of Post-Conflict Recovery Of Anti-Terrorist Operation. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 2020. P. 132-142. URL:[https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).132-142.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).132-142.2020).

20. Zolkover, A., Terziev, V. The Shadow Economy: A Bibliometric Analysis. *Business Ethics and Leadership*, 4(3), 2020. P. 107-118. URL:[https://doi.org/10.21272/bel.4\(3\).107-118.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(3).107-118.2020).

21. Барановський О.І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання. Харків: Форт, 2003. 472 с.

22. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: Монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.

23. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 312 с.

24. Загородній А.Г. Управління ризикам аудиторської діяльності. Львів : Вид-во «Національний університет «Львівська політехніка», 2008. 128 с.

25. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2020. *Державна фіскальна служба України*. URL: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovozakonodavstvo/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2000-rik/35589.html>

26. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 16.08.2020. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

27. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Київ, 2016. 208 с. URL:http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.p

28. Карминский, А. М., Жданова, О. Р. Современные тенденции банковских инноваций. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (2), 2013. С. 106-118.

29. Кочинев Ю.Ю. Оценка аудиторского риска: основы теории. *Аудит и финансовый анализ*. 2009. № 1. С. 15–28.

30. Мамишев А.В. Ризикоорієнтований підхід до виявлення аудиторами фінансових шахрайств і злочинів із відмивання грошей. *Фінанси України*. 2013. № 4. С. 80–88.

31. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні. *Orgsnization for Security and Co-operation in Europe*. Київ, 2018.

32. Моделирование оцінки операційного ризику комерційного банку: Монографія / О.С. Дмитрова, К.Г. Гончарова, О.В. Меренкова та ін.; За заг. ред. С.О.Дмитрова. Суми: УАБС НБУ, 2010. 264 с.

33. Моделирование оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму: Монографія / С.О. Дмитров, О.В. Меренкова, Л.Г. Левченко, Т.А. Медвідь; Під заг. ред. О.М. Бережного. Суми, 2008. 75 с

34. Наказ «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення» від

17.05.2018. *Міністерство фінансів України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16#Text>

35. Петренко С.М. Оценка риска как составляющая процедура планирования аудита. *Научно-технический сборник.* 2008. № 87. С. 284–290.

36. Посохов, І. М. Аналіз досліджень зарубіжних наукових шкіл ризик-менеджменту. *Маркетинг і менеджмент інновацій,* (4), 2013. С. 164-172.

37. Постанова « Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу» від 29.07.2020. *Правління Національного банку України.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/28072020_106.pdf?v=4

38. Постанова «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 03.10.2020. *Правління національного банку України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

39. Чумакова І.Ю. Регулювання та нагляд за аудитором як суб'єктами фінансового моніторингу. *Незалежний аудитор.* 2013. № 1 (12). С. 41–44. 25.

40. Чумакова І.Ю. Суб'єкти чи не суб'єкти первинного фінансового моніторингу? *Незалежний аудитор.* 2012. №6. С. 41–43.

41. Шульга Н. Ще раз про обов'язки суб'єкта первинного фінансового моніторингу. *Незалежний аудитор.* 2012. № 8. С. 24–26.

REFERENCES

1. Aghasiev, I., Pavlikha, N., Riabushenko, N. Gender-Oriented Budgeting as a Democratic Practice during a Self-Government Reform: Ukrainian Experience. *Business Ethics and Leadership,* 2(3), 2018. P. 21-33. URL: [http://doi.org/10.21272/bel.2\(3\).21-33.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(3).21-33.2018)

2. An. Buriak, Al. Artemenko. Reputation risk in banking: application for Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks,* 2(2), 2018. P. 100-110. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(2\).100-110.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(2).100-110.2018)

3. Dmytrov, S., Medvid, T. An approach to the use of indices-based analysis subject to money laundering and terrorist financing national risk assessment. *SocioEconomic Challenges,* 1(1), 2017. P. 35-47. URL: <http://doi.org/10.21272/sec.2017.1-04>.

4. Druhov, O., Druhova, V., Pakhnenko, O. The Influence of Financial Innovations on EU Countries Banking Systems Development. *Marketing and Management of Innovations,* 3, 2019. P. 167-177. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-13>

5. Esmanov O., Dunne P. Prior to the Financial Security through Control over the Use of Public Funds, Assessment Methodology and Practical Experience in Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks,* 1(3), 2017. P. 65-74. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(3\).65-74.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(3).65-74.2017)

6. Gilmor, W.C. Dirty money. The evolution of money laundering counter-measures. Strasbourg. 1995.

7. Glants V. Optimization of Bank Expenses on Marketing Communications. *Financial Markets, Institutions and Risks,* 2(1), 2018. P. 37-49. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.2\(1\).37-49.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(1).37-49.2018)

8. Guley, A., Gusev, J. Effect of foreign capital on competition development in the European banking sector. *Financial Markets, Institutions and Risks,* 1(2), 2017. P. 71-79. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.1\(2\).71-79.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(2).71-79.2017).

9. Levi, M., Reuter, P. Money Laundering. University of Chicago. 2006. URL: www.puaf.umd.edu.

10. Liubkina, O., Murovana, T., Magomedova A., Siskos, E. & Akimova, L. Financial Instruments of Stimulating Innovative Activities of Enterprises and Their Improvements. *Marketing and Management of Innovations,* 4, 2019. P. 336-352. URL:<http://doi.org/10.21272/mmi.2019.4-26>

11. Molotok, I.F. Bibliometric and Trend Analysis of Budget Transparency. *Business Ethics and Leadership*, 4(2), 2020. P. 116-122. URL:[https://doi.org/10.21272/bel.4\(2\).116-122.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(2).116-122.2020).
12. Mujtaba, B. G., McClelland, B., Williamson, P., Khanfar, N., Cavico, F. J. An Analysis of the Relationship between Regulatory Control and Corruption based on Product and Market Regulation and Corruption Perceptions Indices. *Business Ethics and Leadership*, 2(3), 2018. P. 6-20. URL:[10.21272/bel.2\(3\).6-20.2018](https://doi.org/10.21272/bel.2(3).6-20.2018).
13. Savchenko, T., Kovács, L. Trust in the banking sector: EU experience and evidence from Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(1), 2017. P. 29-42. URL:[http://doi.org/10.21272/fmir.1\(1\).29-42.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(1).29-42.2017).
14. Sineviciene, L., Shkarupa, O., Sysoyeva, L. Socio-economic and Political Channels for Promoting Innovation as a Basis for Increasing the Economic Security of the State: Comparison of Ukraine and the Countries of the European Union. *SocioEconomic Challenges*, 2(2), 2018. P. 81-93. URL: [10.21272/sec.2\(2\).81-93.2018](https://doi.org/10.21272/sec.2(2).81-93.2018)
15. Smith, J.M. Money Laundering Struggle Enforces. Operational Risk, 2003. 1: 2–12.
16. Subeh, M. A., Boiko, A. Modeling efficiency of the State Financial Monitoring Service in the context of counteraction to money laundering and terrorism financing. *SocioEconomic Challenges*, 1(2), 2017. P. 39-51. URL:[http://doi.org/10.21272/sec.1\(2\).39-51.2017](http://doi.org/10.21272/sec.1(2).39-51.2017).
17. Vasylieva, T., Harust, Yu., Vynnychenko, N., & Vysochyna, A. Optimization of the financial decentralization level as an instrument for the country's innovative economic development regulation. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 2018. P. 381- 390. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-33>
18. Yarovenko, H., Kuzmenko, O., Stumpo, M. DEA-Analysis Of The Effectiveness Of The Country's Information Security System. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 2020. P.142-153. URL:[https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).142-153.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).142-153.2020).
19. Yelnikova, Yu., Kuzior, A. Overcoming The Socio-Economic Consequences Of Military Conflict in Ukraine And The Impact Investment Of Post-Conflict Recovery Of Anti-Terrorist Operation. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 2020. P. 132-142. URL:[https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).132-142.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).132-142.2020).
20. Zolkover, A., Terziev, V. The Shadow Economy: A Bibliometric Analysis. *Business Ethics and Leadership*, 4(3), 2020. P. 107-118. URL:[https://doi.org/10.21272/bel.4\(3\).107-118.2020](https://doi.org/10.21272/bel.4(3).107-118.2020).
21. Baranovs'kyi O.I. «Vidmyvannya» hroshey: sutnist' ta shlyakhy zapobihannya. Kharkiv: Fort, 2003. 472 p.
22. Hrabovets'kyi B.YE. Metody ekspertnykh otsinok: teoriya, metodolohiya, napryamky vykorystannya: Monohrafiya. Vinnytsya: VNTU, 2010. 171 s.
23. Donets' L.I. Ekonomichni ryzyky ta metody yikh vymiryuvannya : navch. posibnyk. Kyiv : Tsentri navch. literatury, 2006. 312 p.
24. Zahorodniy A.H. Upravlinnya ryzykam audytors'koyi diyal'nosti. L'viv : Vyd-vo «Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politekhnika», 2008. 128 p.
25. Zakon Ukrayiny «Pro banky i bankivs'ku diyal'nist'» vid 07.12.2020. Derzhavna fiskal'na sluzhba Ukrayiny. URL: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovozakonodavstvo/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2000-rik/35589.html>
26. Zakon Ukrayiny «Pro zapobihannya ta protydiyu lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvannyu teroryzmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroiy masovoho znyschennya» vid 16.08.2020. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
27. Zvit pro provedennya natsional'noyi otsinky ryzykiv u sferi zapobihannya ta protydiyi lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, ta finansuvannyu teroryzmu. Kyiv, 2016. 208 p. URL:http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.p

28. Karmynskyy, A. M., Zhdanova, O. R. Sovremennyye tendentsyy bankovskyykh ynnovatsyy. *Marketynh i menedzhment innovatsiy*, (2), 2013. P. 106-118.
29. Kochynev YU.YU. Otsenka audytorskoho ryska: osnovy teoryy. *Audyt y fynansovyy analiz*. 2009. № 1. P. 15–28.
30. Mamyshev A.V. Ryzykoooriyentovanyy pidkhid do vyyavlennya audytoramy finansovyykh shakhraystv i zlochyniv iz vidmyvannya hroshey. *Finansy Ukrainy*. 2013. № 4. P. 80–88.
31. *Metodyka natsional'noyi otsinky ryzykiv vidmyvannya koshtiv ta finansuvannya teroryzmu v Ukraini*. Orgsnization for Security and Co-operation in Europe. Kyiv, 2018.
32. *Modelyuvannya otsinky operatsiynoho ryzyku komertsyynoho banku: Monohrafiya / O.S. Dmytrova, K.H. Honcharova, O.V. Merenkova ta in.; Za zah. red. S.O.Dmytrova*. Sumy: UABS NBU, 2010. 264 p.
33. *Modelyuvannya otsinky ryzykiv vykorystannya bankiv z metoyu lehalizatsiyi kryminal'nykh dokhodiv abo finansuvannya teroryzmu: Monohrafiya / S.O. Dmytrov, O.V. Merenkova, L.H. Levchenko, T.A. Medvid'; Pid zah. red. O.M. Berezhnoho*. Sumy, 2008. 75 p
34. Nakaz «Pro zatverdzhennya form obliku ta podannya informatsiyi, pov`yazanoyi iz zdiysnenniam finansovoho monitorynhu, ta instruksiyi shchodo yikh zapovnennya» vid 17.05.2018. Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16#Text>
35. Petrenko S.M. Otsenka ryska kak sostavlyayushchaya protsedura planirovannya audyta. *Nauchno-tekhnycheskyy sbornyk*. 2008. № 87. P. 284–290.
36. Posokhov, I. M. Analiz doslidzhen' zarubizhnykh naukovykh shkil ryzyk-menedzhmentu. *Marketynh i menedzhment innovatsiy*, (4), 2013. P. 164-172.
37. Postanova «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro zastosuvannya Natsional'nykh bankom Ukrainy zakhodiv vplyvu do ustanov za porushennya zakonodavstva z pytan' finansovoho monitorynhu» vid 29.07.2020. Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrainy. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/28072020_106.pdf?v=4
38. Postanova «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro zdiysnennya bankamy finansovoho monitorynhu» vid 03.10.2020. Pravlinnya natsional'noho banku Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
39. Chumakova I.YU. Rehulyuvannya ta nahlyad za audytoramy yak sub`yektamy finansovoho monitorynhu. *Nezalezhnyy audytor*. 2013. № 1 (12). P. 41–44. 25.
40. Chumakova I.YU. Sub`yekty chy ne sub`yekty pervynnoho finansovoho monitorynhu? *Nezalezhnyy audytor*. 2012. №6. P. 41–43.
41. Shul'ha N. Shche raz pro obov'yazky sub`yektu pervynnoho finansovoho monitorynhu. *Nezalezhnyy audytor*. 2012. № 8. P. 24–26.

SUMMARY

The article examines the features of risk assessment of legalization of illegal income of economic entities through the operations of financial institutions, namely banks. The author substantiates the need and importance of determining the information base for the formation of the risk of money laundering through banks, as the rapid growth of legalization of criminal proceeds clearly confirms the growing threat to economic security, and hence the need to quantify it. Modern methods of risk assessment of money laundering are considered, as well as the main indicators that can be used for further rational research are identified.

Keywords: legalization of criminal proceeds, risk assessment, information base, shadow economy